

Pravda o inflácii: prečo sa Milton Friedman mýlil, nie prvý raz

Od Prispievateľ

Ilustračné foto: [Joachim Schnürle](#) @ [Unsplash](#)

Autor: [Blair Fix](#) z [Economics from the Top Down](#) (Ekonomía zhora nadol)

Preklad Marián Moravčík

Znovu nás začína strašiť inflácia, práve preto si pripomenieme, ako funguje reálny svet.

Obsah

1. Úvod
2. Kvantitatívna teória peňazí
 - Starý trik
 - Miltonove peniaze
 - Keď rovnice zahmlievajú
3. Problémy s priemerami
4. Zverejňujú sa priemery, ale nie rozptyly
5. Inflácia, porovnanie s gravitáciou
6. Inflácia v reálnom svete
7. O čom hovorí rozptyl inflácie
8. Žijeme v netypickej dobe?
9. Zatajená pravidelnosť v zatajených údajoch
 - Nepodstatná vec?
10. Ale v teórii to funguje...
 - Kláštor monetaristov
 - Hadí olej Roberta Solowa
11. Prečo je dôležité chápať infláciu ako diferenciálnu

Úvod

Milton Friedman už viac ako desaťročie nie je medzi nami, ale stále nás prenasleduje jeho duch. V 60-tych rokoch Friedman [vyhlásil](#), že inflácia je „vždy a všade monetárnym fenoménom“ – problém spočíva v tlačení priveľa peňazí. Odvtedy so železnou pravidelnosťou, vždy keď začne strašiť inflácia, určite sa nájde niekto, kto vyvoláva Friedmanovho ducha a obviňuje vládu, že má priveľké výdavky.

Keby to však s infláciou bolo také jednoduché.

Ako mnohé závery ekonomickej teórie, aj toto Friedmanovské myslenie vyzerá na prvý pohľad rozumne. Inflácia je všeobecný rast cien. A keďže ceny nevyjadrujú nič iné, len peňažné transakcie, keď je v obehú viac peňazí, znamená to, že ceny musia byť vyššie. Preto inflácia je „vždy a všade monetárny fenomén“.

Je smola, že pri podrobnejšom preskúmaní tohto fenoménu musíme toto myslenie zavrhnúť. Hlavný problém je v tom, že s infláciou narába ako s *rovnorným* zvýšením cien. Toto je pohodlné pre teóriu, ale empiricky to nie je pravda. V reálnom svete je inflácia veľmi nerovnomerná. Napríklad v určitom čase si všimneme, že cena jablák stúpla o 5 %, ale zároveň cena áut o 50 %, pritom cena oblečenia mohla klesnúť o 20 %.

Ak chceme pochopiť skutočnú podstatu inflácie, nesmieme študovať ekonomické učebnice, ale si musíme všímať údaje z reálneho sveta. Presne toto urobil začiatkom 90-tych rokov politický ekonóm [Jonathan Nitzan](#) počas svojej práce na PhD. Jej výsledkom bola dizertácia [Inflation As Restructuring \(Inflácia ako reštrukturalizácia\)](#). Nitzan si všimol, že v skutočnom svete sa ceny menia veľmi rozdielne, čo znamená, že vždy na tom niekto získa a niekto stratí. V dôsledku toho inflácia nie je len „monetárny fenomén“, ako prehlásil Milton Friedman. Inflácia *reštrukturalizuje* sociálne usporiadanie.

Práve táto vlastnosť inflácie je v reálnom svete najdôležitejšia, lebo jej pričinením inflácia signalizuje zmenu v mocenskej štruktúre spoločnosti. Podľa očakávania, práve tento jav z reálneho sveta ekonómovia hlavného prúdu ignorujú – do veľkej miery preto, že to nezodpovedá ich úhľadnej teórii o inflácii ako „monetárnym fenoméne“. S dôkazom si našťastie poradíme sami. Inflácia je (a vždy aj bola) veľmi nerovnomerná. Inflácia vykonáva reštrukturalizáciu.

Dnes, keď zažívame [návrat](#) obáv z inflácie a zároveň [ožíva](#) Friedmanov duch, stojí za to podrobnejšie sa pozrieť na fakty z reálneho sveta.

Kvantitatívna teória peňazí

Začnime u Milтона Friedmana s „[kvantitatívnou teóriou peňazí](#)“, ktorá predpokladá, že infláciu vždy spôsobuje tlačenie nadmerného množstva peňazí.¹ Ako mnohé neoklasické ekonomické teórie, aj táto je zmesou dvoch vecí:

1. Nezmyselných predpokladov o ľudskom správaní.
2. Zúčtovacej rovnice, pomocou ktorej teória dobre vyzerá.

Potenciál tejto zmesi sa zhmotnil v známej Friedmanovej koncepcii „[F-twist](#)“, kde tvrdil, že platnosť predpokladov teórie nie je relevantná. Jediné, na čom záleží, tvrdil Friedman, je to, či teória vytvára presné predikcie. Friedmanova koncepcia F-twist sype nezmyselné predpoklady z rukáva.

Ale je tu aj problém s predikciami. Ako dokážete, že vaša teória je v súlade s dôkazmi z reality? Neoklasickí ekonómovia teda siahli po šikovnom triku: vložili svoju teóriu do rámca *zúčtovacej rovnice*. Keďže rovnica je z definície pravdivá, každé „testovanie“ teórie vychádza v jej prospech.

Starý trik

Skôr, ako sa zahĺbime do Friedmanovej teórie inflácie, pozrime sa na iné prípady, kedy tento trik so zúčtovacou rovnicou zafungoval. Keď neoklasickí ekonómovia testovali svoju teóriu príjmu (teóriu marginálnej produktivity), odvolávali sa na takú [zúčtovaciu rovnicu](#). Skúmali koreláciu dvoch súvisiacich foriem príjmu (spravidla [tržby a mzdy](#)) a potom jednu z týchto foriem príjmu nazvali „produktivitou“. Keďže vždy [našli koreláciu](#), ich teória tým vždy bola „potvrdená“. Proste švindľ!

Potom tu máme neoklasickú teóriu ekonomického rastu. Táto teória predpokladá, že ekonomický výstup závisí od „produkčnej funkcie“, podľa ktorej sa vstupy kapitálu, práce a „technického pokroku“ transformujú na ekonomický produkt. A predstavte si ... empirické zistenia tento prístup jednoznačne podporujú. Problém je v tom, ako [poukázal](#) Anvar Šajch, že produkčná funkcia je v skutočnosti [preformulovaná](#) národohospodárska zúčtovacia rovnica. Produkčná funkcia „funguje“, lebo je z definície pravdivá. Pekne!

Miltonove peniaze

Vráťme sa k teórii inflácie Milтона Friedmana. Ako správny neoklasický ekonóm, Friedman zakotvil svoju teóriu do zúčtovacej rovnice – vzťahu medzi množstvom peňazí M a priemernou hladinou cien P :

$$MV = PT$$

V tejto rovnici V je „rýchlosť obehu peňazí“ – frekvencia, s akou peniaze prechádzajú z jednej ruky do druhej. A T je index „reálnej hodnoty“ všetkých transakcií. Táto zúčtovacia funkcia má jednu peknú vlastnosť – je z definície pravdivá. Takže ak svoju teóriu inflácie opriete o túto rovnicu, vaše „predikcie“ budú vždy pravdivé. Viacerí kritici poukázali na problém, že táto rovnica nám nehovorí vôbec nič o príčinných vzťahoch. Môže to byť tak, že tlačenie nadmerného množstva peňazí spôsobí rast cien. Ale môže to byť aj tak, že kvôli zvýšeným cenám si ľudia požičiavajú (a teda „vytvárajú“) viac peňazí.

Keď rovnice zahmlievajú

S našou zúčtovacou rovnicou je aj menej zjavný problém, a to v tom, že môže viac zahmlievať ako osvetliť. Rovnica pracuje s *priemernou* hladinou cien, P . Ekonómovia potom považujú tento priemer za vhodnú mieru na popísanie pohybu cien. Ale toto nemusí byť pravda. Ukážeme si, kedy to prestáva fungovať. Uvažujme o hypotetickej spoločnosti, kde sa predávajú dve komodity, jablká a pomaranče. Ak sa tieto dve komodity predávajú v rovnakých proporciách, potom cenový index P je aritmetickým priemerom cien týchto dvoch produktov. Ak každý z produktov stojí 1 \$, potom cenový index je:

$$P_1 = \frac{\$1 (\text{cena jablák}) + \$1 (\text{cena pomarančov})}{2}$$

$$= \$1 (\text{priemer})$$

Predpokladajme, že o niekoľko mesiacov cena jablák *stúpne* o 50 % a zároveň cena pomarančov *klesne* o 50 %. Táto zmena predstavuje dramatickú reštrukturalizáciu systému cien – zmes hyper-inflácie a hyper-deflácie. No táto nestabilita sa na našom cenovom indexe vôbec neprejaví. Priemerná úroveň cien ostáva nezmenená:

$$P_2 = \frac{\$1.50 (\text{jablká}) + \$0.50 (\text{pomaranče})}{2}$$

$$= \$1 (\text{priemer})$$

To, že *priemerná* cena sa nezmenila, neznamená, že *jednotlivé* ceny sú stabilné. Ak sú zmeny cien divergentné, konštrukcia „priemernej hladiny cien“ nám neposkytuje žiadnu informáciu, a možno je celkom zmätočná.

Problémy s priemermi

Konštrukcia „priemernej hladiny cien“ je v rukách ekonómov, keď parafrázujem Joan Robinsonovú, „mocným nástrojom ohlupovania“.²

Problém je, že priemery sú výsledkom matematickej operácie, sú pravdivé z definície. Priemer ľubovoľných predstaviteľných čísel sa dá vypočítať. Ale to neznamená, že v takom výpočte je dostatok informácií. Je to preto, že priemery *vyjadrujú* akúsi strednú tendenciu, čo však neznamená, že takáto tendencia skutočne *existuje*. (Pozn. prekl.: V tomto kontexte tendencia znamená, že údaje sa zhľukujú blízko strednej hodnoty – priemeru.)

Uvediem príklad. Predstavme si, že dvaja ľudia majú priemernú hodnotu majetku 100 miliárd \$. Vyjadruje to skutočnú strednú tendenciu? Snáď ... ak sme mali na mysli Warrena Buffeta (čistý majetok 104 miliárd \$) a Mukeshu Ambaniho (čistý majetok 96 miliárd \$). Oba sú približne rovnakí boháči. Ale čo ak tými dvomi ľuďmi sú Jeff Bezos (čistý majetok 200 miliárd \$) a ja (nula)? V tomto prípade priemer viac zahmlieva ako informuje.

Vedci, samozrejme, majú tento problém na zreteli. A práve preto sa učia vždy spolu s priemerom uvádzať aj hodnotu *rozptylu*. Tým sa dopĺňa informácia o tom, čo skutočne priemer znamená. Na toto je vhodné akékoľvek vyjadrenie rozptylu, no najčastejšie sa používa

[štandardná odchýlka](#), ktorá je mierou priemernej odchýlky od strednej hodnoty.³ Keď sa vrátim k príkladu o boháčoch, uvedenie štandardnej odchýlky hodnoty majetku nám prezradí, kedy priemer naozaj vyjadruje strednú tendenciu, a kedy nie.

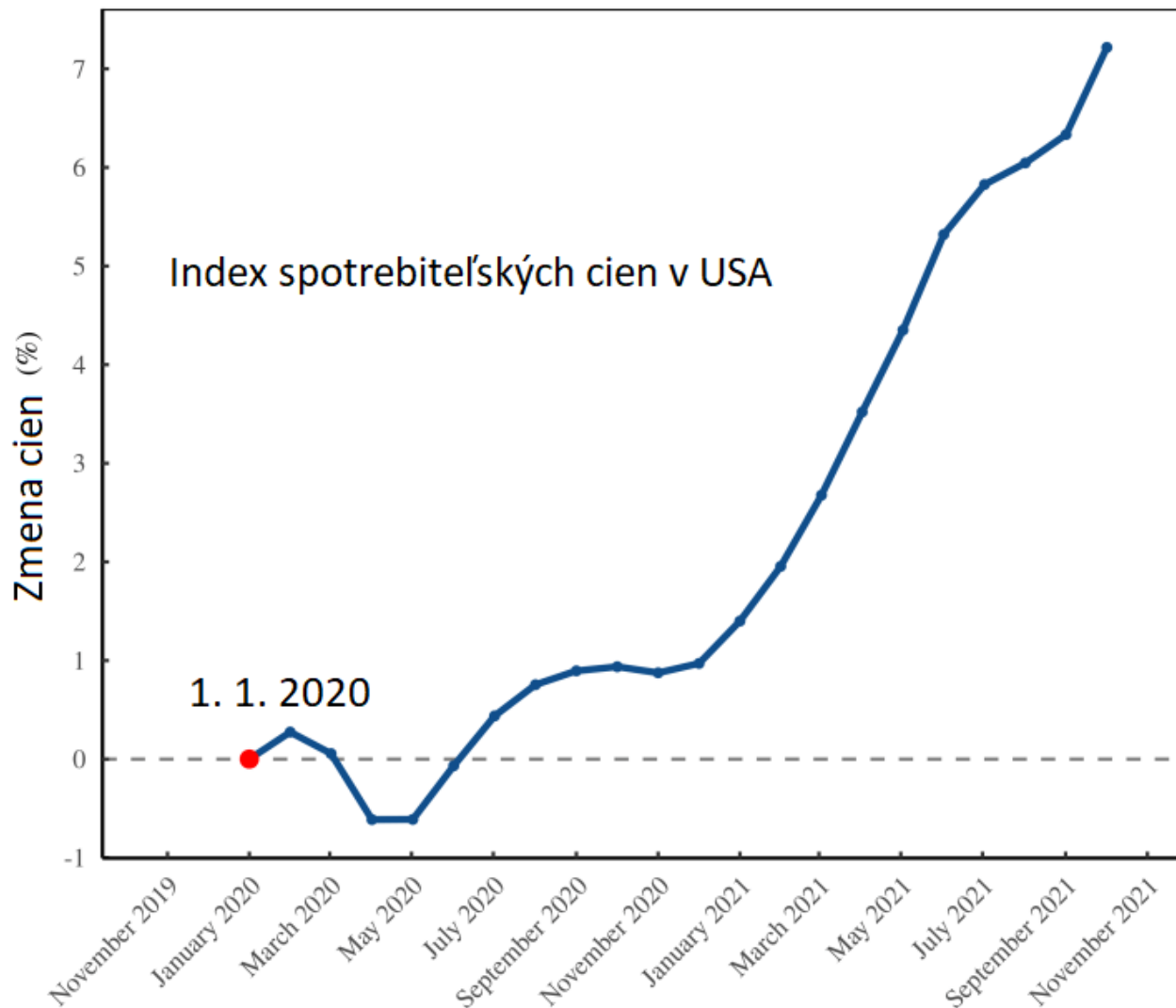
Napríklad Warren Buffet a Mukesh Ambani majú priemerný čistý majetok 100 miliárd \$, so štandardnou odchýlkou čistého majetku 5,7 miliardy \$. Fakt, že tento rozptyl je malý (asi 0,06 priemeru), znamená, že ide o skutočnú strednú tendenciu. Naproti tomu Jeff Bezos a ja máme priemerný čistý majetok 100 miliárd \$, pričom štandardná odchýlka je 141 miliárd \$. Tento enormný rozptyl (1,4-násobok priemeru) znamená, že v údajoch chýba stredná tendencia. Priemer teda nemá informatívnu hodnotu.

Zverejňujú sa priemery, ale nie rozptyly

Koncepcia, že popri priemeroch sa uvádza aj miera rozptylu, je jedným zo základov empirickej vedy. A napriek tomu, keď ekonómovia píšú o inflácii, zjavne nedodržujú túto zavedenú prax. Prečo?

Je možné, že ekonómovia majú nejaký dôvod, aby mieru rozptylu inflácie neuvádzali. Ak ho chceme zistiť, pozrime sa na to, ako ekonómovia infláciu vlastne merajú. Ich spôsob sa odvíja od veci, ktorej hovoria „cenový kôš“. Je to len súbor komodít, ktorých ceny sledujú v priebehu času. Napríklad [index spotrebiteľských cien](#) sleduje kôš komodít, ktoré spotrebitelia typicky nakupujú. Naproti tomu [index veľkoobchodných cien](#) sleduje kôš komodít, ktoré sa nakupujú vo veľkom. Existuje veľa rôznych košov, ale tu sa sústredím na index spotrebiteľských cien (CPI – Consumer Price Index).

Ekonómovia najskôr vyberú kôš komodít a potom sledujú priemernú cenu tohto koša. Ak ste niekedy čítali aj metodické podrobnosti, mohli ste si všimnúť, že ekonómovia používajú [rôzne vzorce](#), ktorými pri výpočte priemerných cien niektorým komoditám dávajú vyššie váhy, ako ostatným. Tá matematika je pôsobivá, ale nič to nemení na tom, že výsledok je druhom „priemeru“. A teraz pozor – ekonómovia o tomto výsledku nehovoria ako o priemere. Pre nich to je [index cien](#). Pomocou tohto indexu cien potom ekonómovia posudzujú rýchlosť inflácie tak, že sledujú, ako rýchlo sa index mení v čase. Ako príklad je na obrázku [1](#) graf percentuálnej zmeny indexu spotrebiteľských cien v USA od 1. januára 2020. Za toto obdobie index vzrástol o 7 %. Inflácia!

Obrázok 1: Typické vykazovanie inflácie.

Uvádzam tu graf vývoja indexu spotrebiteľských cien v USA od 1. januára 2020.

[\[Zdroje a metodika\]](#)

Vedátori, keď zistia trend indexu cien, budú rozoberať príčiny a dôsledky inflácie. Takýto bol napríklad [komentár](#) v New York Times:

V októbri ceny vyleteli rýchlosťou, akú sme nevideli asi tri desaťročia. Nahor ich hnali zvýšené náklady zásobovacích reťazcov kvôli cenám palív a nahor sa pohlo aj nájomné. Toto všetko narobilo vrásky finančným stratégom vo FED aj Bidenovi v Bielom dome.

Keď máme pred očami graf na obrázku 1, takýto komentár vyzerá ako primeraný. A predsa tu chýba veľmi dôležitá informácia. V grafe som znázornil vývoj *priemeru* cien. Ale vôbec nič som nepovedal o *rozptyle* týchto cenových zmien. Čitateľ je ponechaný sám na seba, aby si urobil obraz o tom, ako rôzne sa pohybujú ceny rôznych komodít. Pri takomto nedostatku informácií si väčšina ľudí vytvorí predstavu, že pohyb priemernej ceny vyjadruje pohyb väčšiny individuálnych cien. Inými slovami, urobia si názor, že inflácia je *rovnomerná*. A môže sa stať, že majú pravdu.

Inflácia, porovnanie s gravitáciou

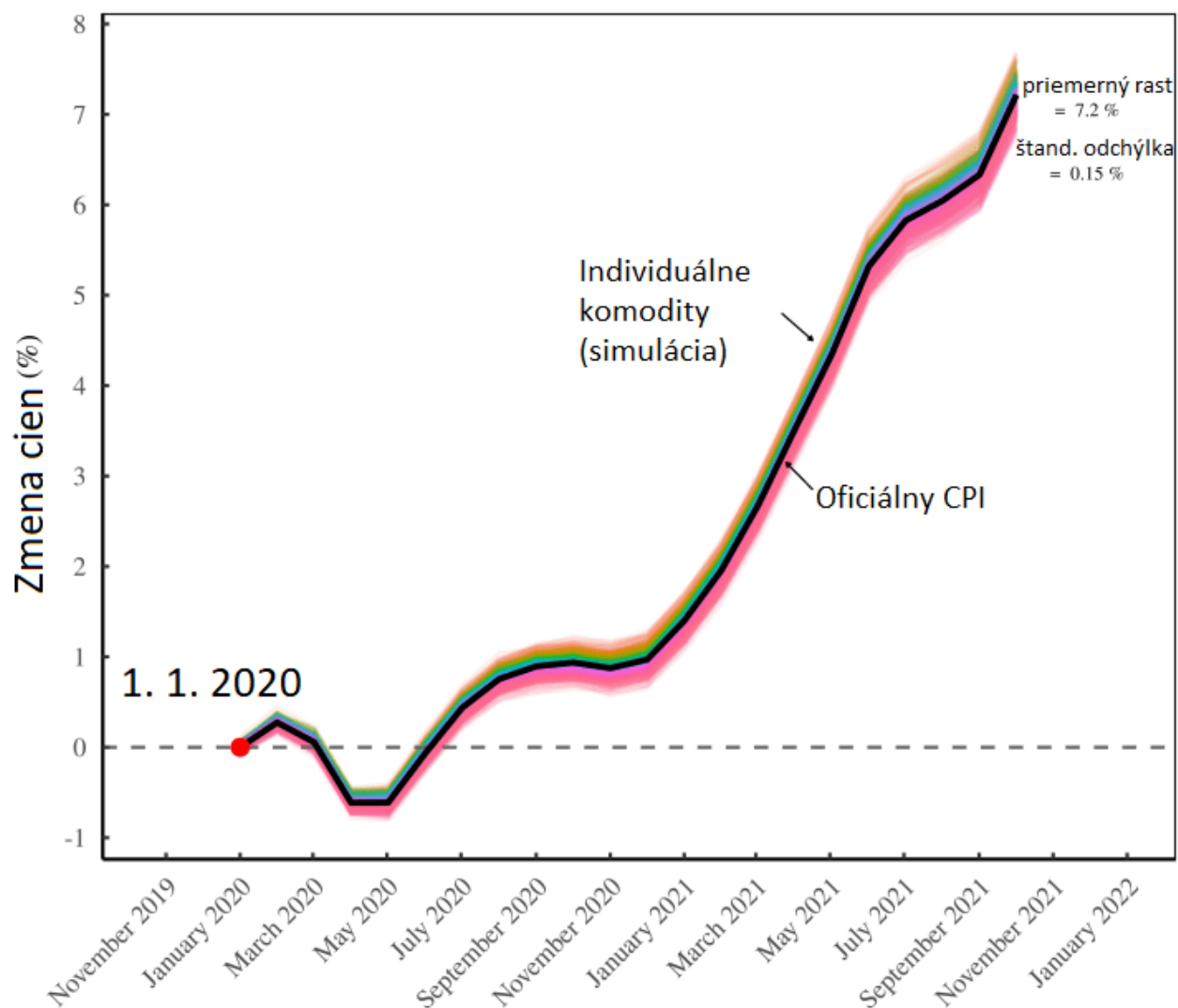
Je možné, že ekonómovia majú nejaký dôvod, aby mieru rozptylu v zmenách cien neuvádzali. Možno je tento rozptyl taký malý, že nemá význam ho zverejňovať. V takomto prípade by inflácia mala podobné vlastnosti ako gravitácia Zeme – bola by očividne rovnomerná.

Na strednej škole na fyzike som robil stovky výpočtov na pohyb projektilu. Pri každej úlohe sme predpokladali, že gravitačné zrýchlenie je konštantné s hodnotou $9,81 \text{ m/s}^2$. Nejasne si spomínam, že nám učiteľ povedal, že táto hodnota sa podľa geografickej polohy mierne odlišuje. Ale nikdy sme tieto odchýlky pri výpočtoch nebrali do úvahy. Ani v učebniciach o tom nebola zmienka. Vari učitelia fyziky predtýmou niečo skrývali?

Aby som túto možnosť preskúmal, vyhľadali som si na stránke [Medzinárodného gravimetrického výboru](#) (nádherný názov, no nie?) [údaje](#) o variabilite gravitácie Zeme. Ako to už vo vede býva, je mnoho spôsobov, ako zistiť rozdiely v gravitácii Zeme (rozdiely v hodnote gravitačného zrýchlenia na rôznych miestach povrchu Zeme). Ale na účely stredoškolskej fyziky tieto rozdiely nie sú podstatné. Akokoľvek podrobne to skúmame, rozptyl hodnôt gravitačného zrýchlenia je neuveriteľne malý.

V údajoch, ktoré som si stiahol, je štandardná odchýlka anomálií gravitácie Zeme približne *40 000-krát* menšia ako hodnota (priemerná) gravitačného zrýchlenia $9,81 \text{ m/s}^2$. Takže ak nerobíte mimoriadne citlivý experiment, je rozdiel v gravitácii Zeme taký malý, že ho spokojne môžete zanedbať.⁴

Možno kvôli tomu ekonómovia nezverejňujú rozptyl cenových zmien, lebo podobne ako rozptyl v gravitácii, je tento rozptyl bezvýznamne malý. Aby sme posúdili túto možnosť, vrátime sa ku grafu indexu spotrebiteľských cien v USA – k priemernej úrovni cien. Predpokladajme, že popri tomto indexe cien, by sme do grafu vyniesli pohyb ceny *každej* komodity v koši CPI. Ak by inflácia bola prevažne rovnomerná, výsledný graf by vyzeral podobne ako na obrázku [2](#).

Obrázok 2: Ako by vyzeral graf zmeny cien, keby inflácia bola približne rovnaká v rôznych komoditách.

Čierna čiara znázorňuje skutočnú hodnotu indexu spotrebiteľských cien v USA. Farebné čiary zobrazujú, ako by by vyzerali zmeny cien jednotlivých komodít, keby inflácia bola takmer rovnomerná.

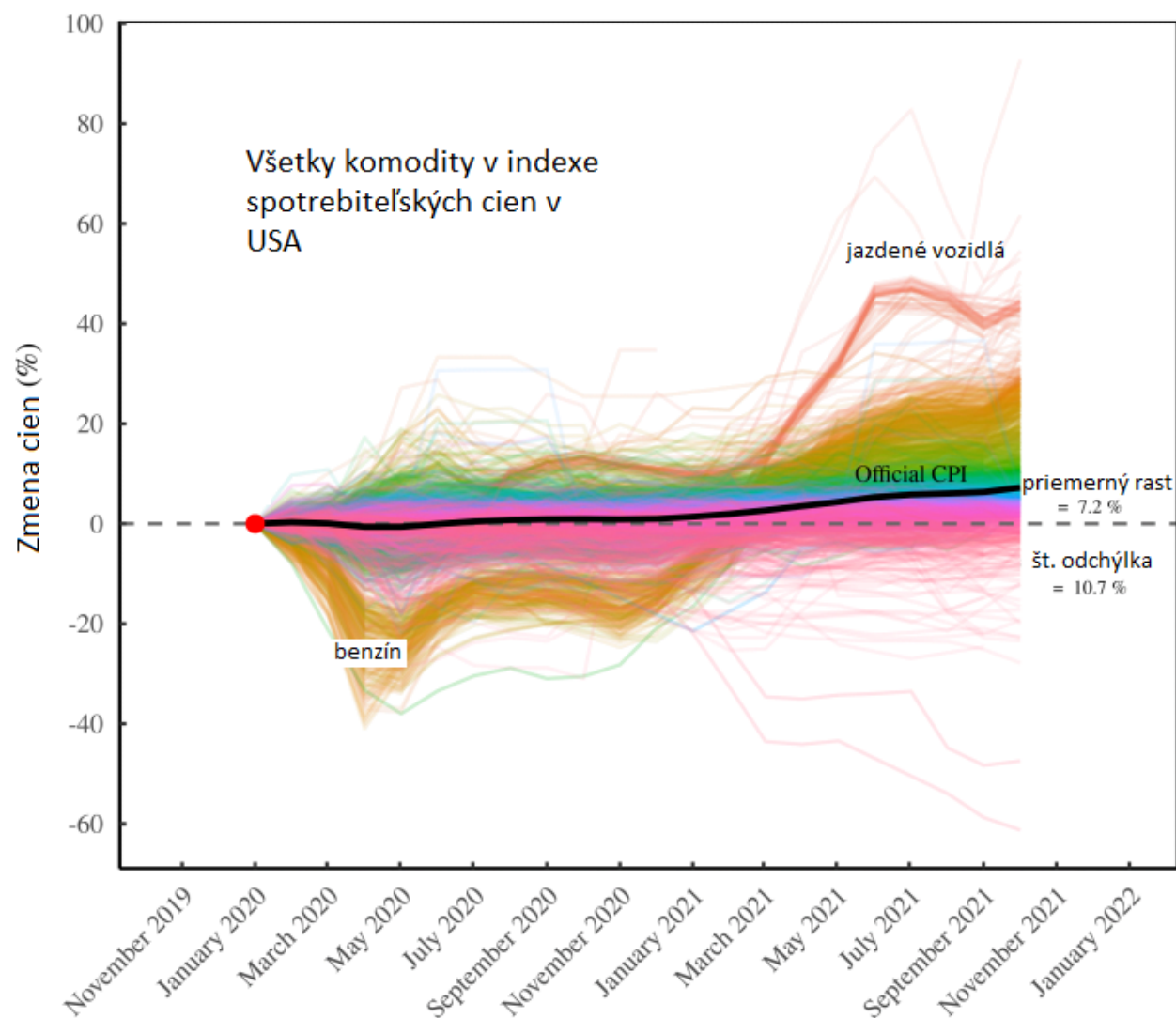
[\[Zdroje a metodika\]](#)

Farebné čiary na obrázku [2](#) zobrazujú zmeny indexu cien jednotlivých komodít. Mal by som zdôrazniť, že údaje na tomto druhom obrázku sú *simulované* (nie skutočné). Skutočné údaje (ktoré si zakrátko ukážeme) vyzerajú úplne inak. Zmyslom tejto simulácie je ukázať vám, ako by to vyzeralo, keby inflácia bola prevažne rovnomerná.

Počas zobrazeného obdobia vzrástol oficiálny index spotrebiteľských cien o 7,2 %. V predchádzajúcej simulácii bola vo všetkých komoditách inflácia taká rovnomerná, že štandardná odchýlka zmien v cenách bola 0,15 %. Pri hodnote 2 % priemeru je tento rozptyl taký malý, že ho môžeme zanedbať. Toto by ekonómovia mohli urobiť, keby vedeli, že inflácia v rôznych komoditách sa líši len tak málo, že to prakticky nestojí za reč.

Inflácia v reálnom svete

Takže vieme, ako by inflácia vyzerala, keby bola prevažne rovnomerná. Ale pozrime sa na to, ako skutočne vyzerá v reálnom svete. Je podstatne iná. Na obrázku [3](#) je znázornená zmena ceny každej komodity, ktorá je zahrnutá do indexu spotrebiteľských cien. Namiesto očakávaného úzkeho rozpätia okolo priemernej úrovne cien (oficiálnej hodnoty CPI), komodity si v reálnom svete žijú vlastným životom. Ich ceny sa menia všetkými možnými smermi – veľmi často celkom bez očividnej súvislosti so zmenami priemernej ceny.

Obrázok 3: Cenové zmeny v reálnom svete.

Čierna čiara znázorňuje hodnotu indexu spotrebiteľských cien v USA od 1. januára 2020. Farebné čiary zobrazujú indexované ceny jednotlivých komodít, ktoré sú zahrnuté do CPI. Viaceré komodity sa sledujú v rôznych geografických lokalitách.

[\[Zdroje a metodika\]](#)

Všimnite si, že graf vývoja cien všetkých komodít z CPI výrazne mení náš pohľad na infláciu. Vari nikto, kto uvidí obrázok 3, nebude tvrdiť, že inflácia všetkých cien prebieha rovnomerne. Keď sme však videli len graf vývoja samotného indexu spotrebiteľských cien, zdalo sa nám také tvrdenie uveriteľné.

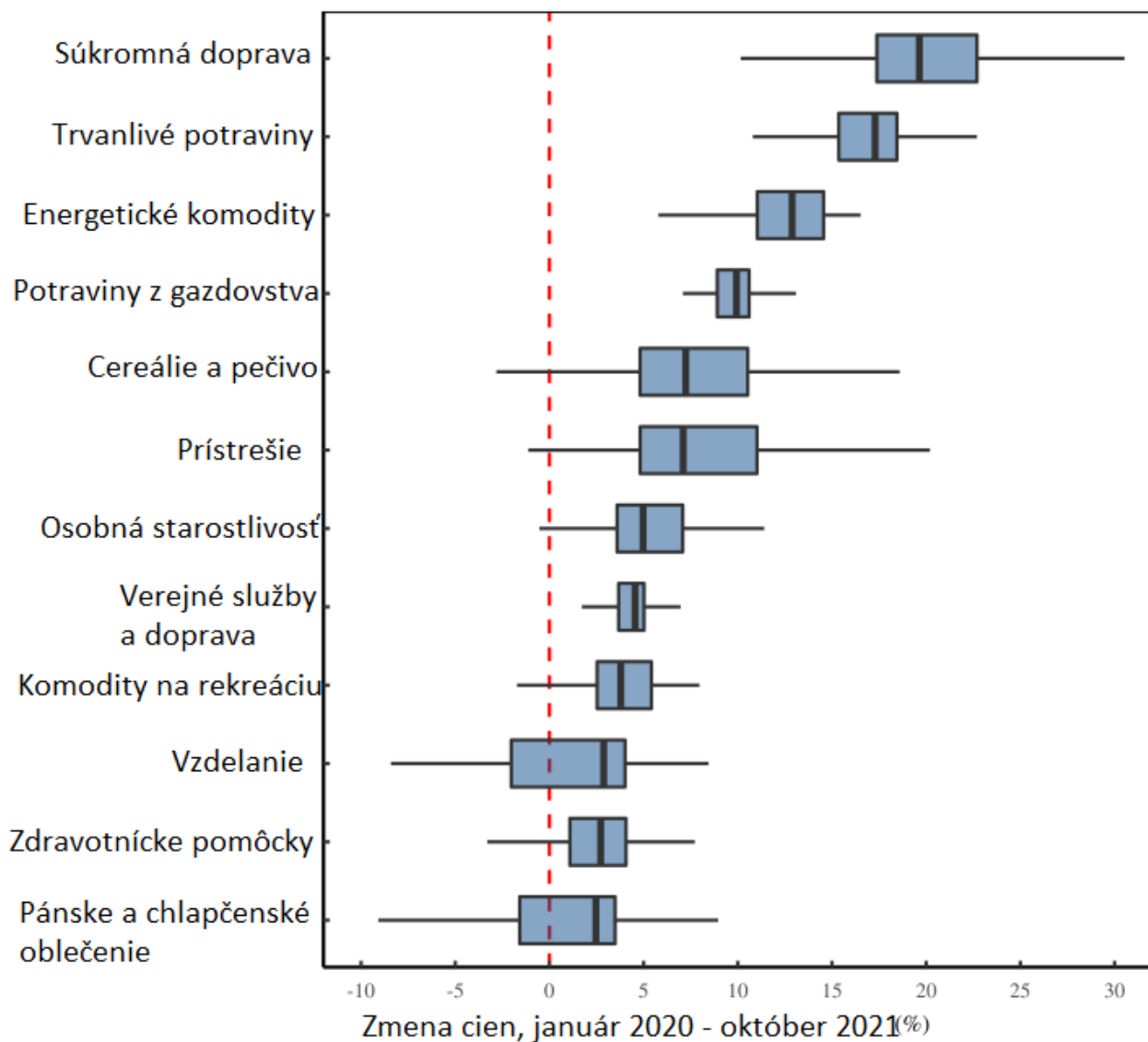
Pri podrobnom pohľade na vývoj všetkých cien je však očividné, že inflácia je poriadny zmätok. Čísla hovoria úplne jasne. Od 1. januára 2020 index spotrebiteľských cien vzrástol o 7,3 %. Tá hodnota sa zdala významná..., kým sme riadne nezmerali rozptyl. Za to isté obdobie štandardná odchýlka zmien v cenách bola 10,7 %. Rozptyl v zmenách cien bol teda 1,5-krát väčší ako priemer zmien v cenách.⁵

Aby sme tento rozptyl lepšie pochopili, vráťme sa k príkladu o boháčoch. Jeff Bezos a ja máme priemerný čistý majetok 100 miliárd \$. Ale táto hodnota nevyjadruje skutočnú strednú tendenciu. Jeff Bezos má majetok 200 miliárd \$. Mój majetok je nulový. Videli sme, že keď sme odmerali štandardnú odchýlku nášho majetku, dostali sme 141 miliárd \$ a priemer sme teda vyhlásili za nič nehovoriaci. Rozptyl nášho majetku bol približne 1,4-krát väčší ako priemer. Iste si všimnete, že tento koeficient 1,4 je v skutočnosti ešte *menší* ako koeficient 1,5 pri rozptyle zmeny v cenách. Takže ak sme predtým dospeli k záveru, že vyjadrovať mój majetok a majetok Jeffa Bezosa priemerom nemá význam, mali by sme pochopiť, že ani meranie zmien v cenách ako ich priemer nemá žiadny význam. Obidva priemery viac zahmlievajú

ako informujú.

O čom hovorí rozptyl inflácie

Skutočná podstata inflácie, tá, o ktorej sa nikde nedočítate, spočíva vo veľmi rozdielnych tempách zmien v cenách medzi jednotlivými komoditami. Obrázok 4 znázorňuje, ako sa vyvíjala inflácia v 12 väčších skupinách komodít, ktoré sa započítavajú do indexu spotrebiteľských cien v USA.

Obrázok 4: Zmena v cenách v USA podľa skupiny komodít.

Tieto krabicové grafy znázorňujú rozsah zmien v cenách za obdobie od januára 2020 do októbra 2021, podľa 12 väčších skupín komodít zaradených do CPI v USA. Pripojím stručné vysvetlenie krabicového grafu. Hrubá zvislá čiara je hodnota mediánu. Samotná „krabica“ vyjadruje stredných 50 % údajov. A vodorovná tenká čiara znázorňuje celkový rozsah údajov s vylúčením extrémne odľahlých hodnôt.

[\[Zdroje a metódika\]](#)

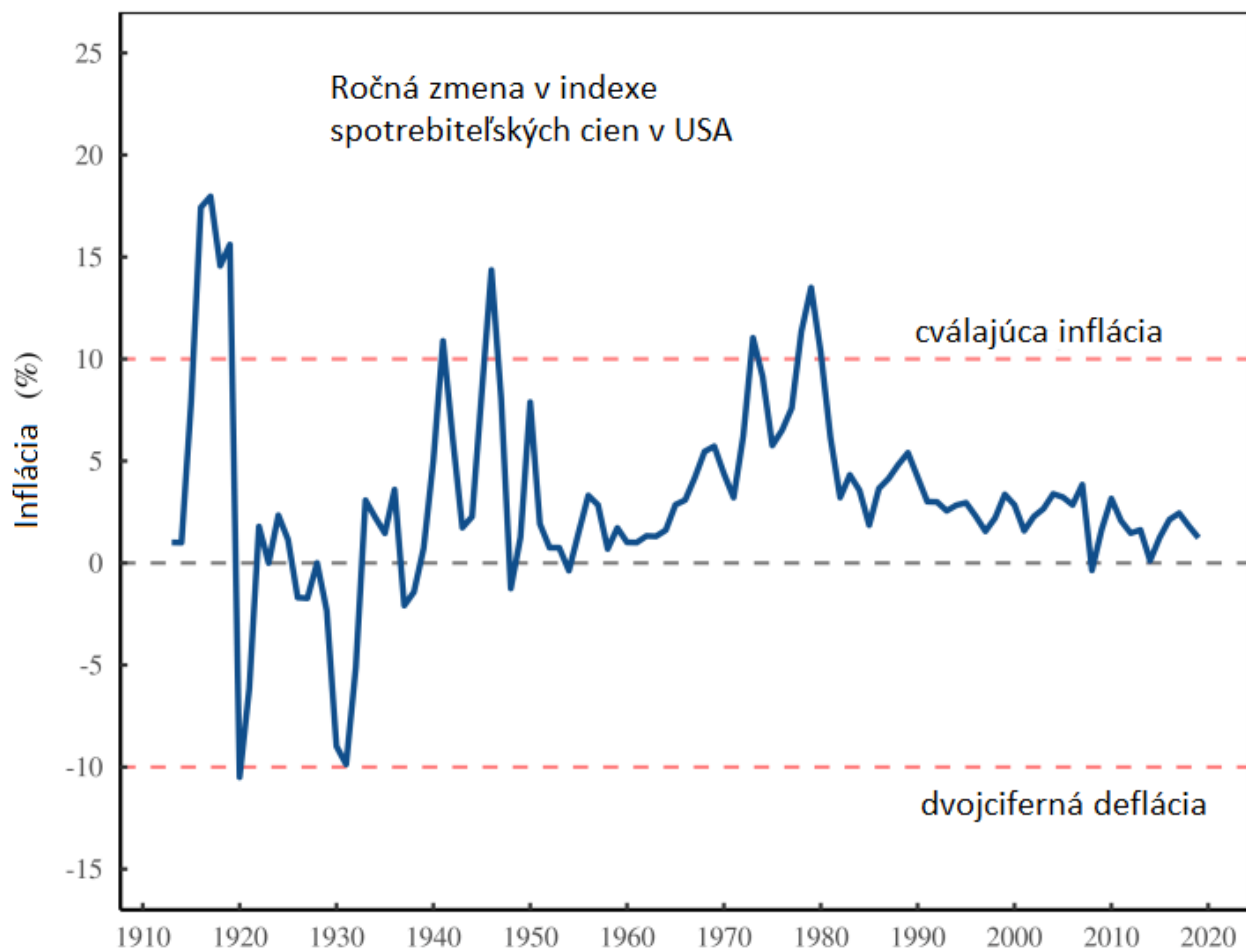
Popíšem, ako som robil túto analýzu. Najskôr som sledoval zmeny v cene každej jednotlivkej komodity z koša indexu spotrebiteľských cien v USA (v každej geografickej lokalite) od januára 2020 do októbra 2021. Potom som tieto komodity zoradil do väčších skupín (podľa klasifikácie štatistického úradu). Napokon som rozptyly cenových zmien v každej skupine komodít vyniesol do krabicových grafov.

Príbeh, ktorý nám o inflácii prezrádza takáto podrobná analýza, sa veľmi líši od toho, ktorý podáva len údaj o priemernej zmene cien. Vidíme, že v rôznych skupinách komodít je inflácia veľmi rozdielna. V niektorých skupinách, napríklad „mužské odevy“ sa inflácia prejavovala len málo (ak vôbec). Iné skupiny, napríklad „súkromná doprava“, zažili mohutné zvýšenie cien. Obrázok 4 znázorňuje aj to, že inflácia je rozdielna aj *vnútri* jednotlivých skupín komodít. Inflácia sa veľmi často vyskytuje zároveň s defláciou – tento fakt dokumentujú tie krabicové grafy, ktoré pretínajú čiarkovanú červenú čiaru, tá reprezentuje nulu.

Teda skutočná povaha inflácie, o ktorej sa väčšinou nehovorí, je taká, že zmeny cien sú veľmi nerovnomerné. V skutočnosti sú zmeny natolko nerovnomerné, že stráca význam orientovať sa podľa priemernej zmeny. Prečo sa teda rozptýl zmien v cenách nezverejňuje? Snáď by sme mohli médiám prepáčiť, že nezverejňujú grafy ako na obrázkoch 3 a 4. Tieto grafy sú očividne náročnejšie na interpretáciu, než jednoduché uvedenie hodnoty percentuálnej zmeny indexu cien. Ekonómom však takúto úľavu neposkytneme. Každý vyštudovaný ekonóm musí byť schopný interpretovať zistenia takéhoto typu. A napriek tomu, ani v odbornej literatúre, asi nenájde podrobné analýzy inflácie. Prečo?

Žijeme v netypickej dobe?

Skôr, než ekonómov nadobro zatratíme za nezverejňovanie rozptýlu v zmenách cien, doprajme im ešte jeden pokus o obhajobu. Možno je inflácia *za normálnych okolností* rovnomerná, ale v súčasnosti sa chová neobvykle. Možno pandemická situácia vniesla chaos do inak stabilného systému cien. Keby to bolo tak, pri preskúmaní historických údajov o inflácii by sme mali zistiť, že všetky ceny sa v minulosti menili viac-menej rovnomerne. Preskúmajme teda túto možnosť a pozrime sa na vývoj inflácie v USA v dlhodobej histórii. Začneme štandardným spôsobom na obrázku 5. Znázorňuje tempo inflácie v zmysle medziročnej zmeny indexu spotrebiteľských cien. Červené čiary znázorňujú hranicu dvojcifernej zmeny v cenách – je to síce len otázka voľby, ale nad touto hranicou sa hovorí o „cválajúcej“ inflácii.

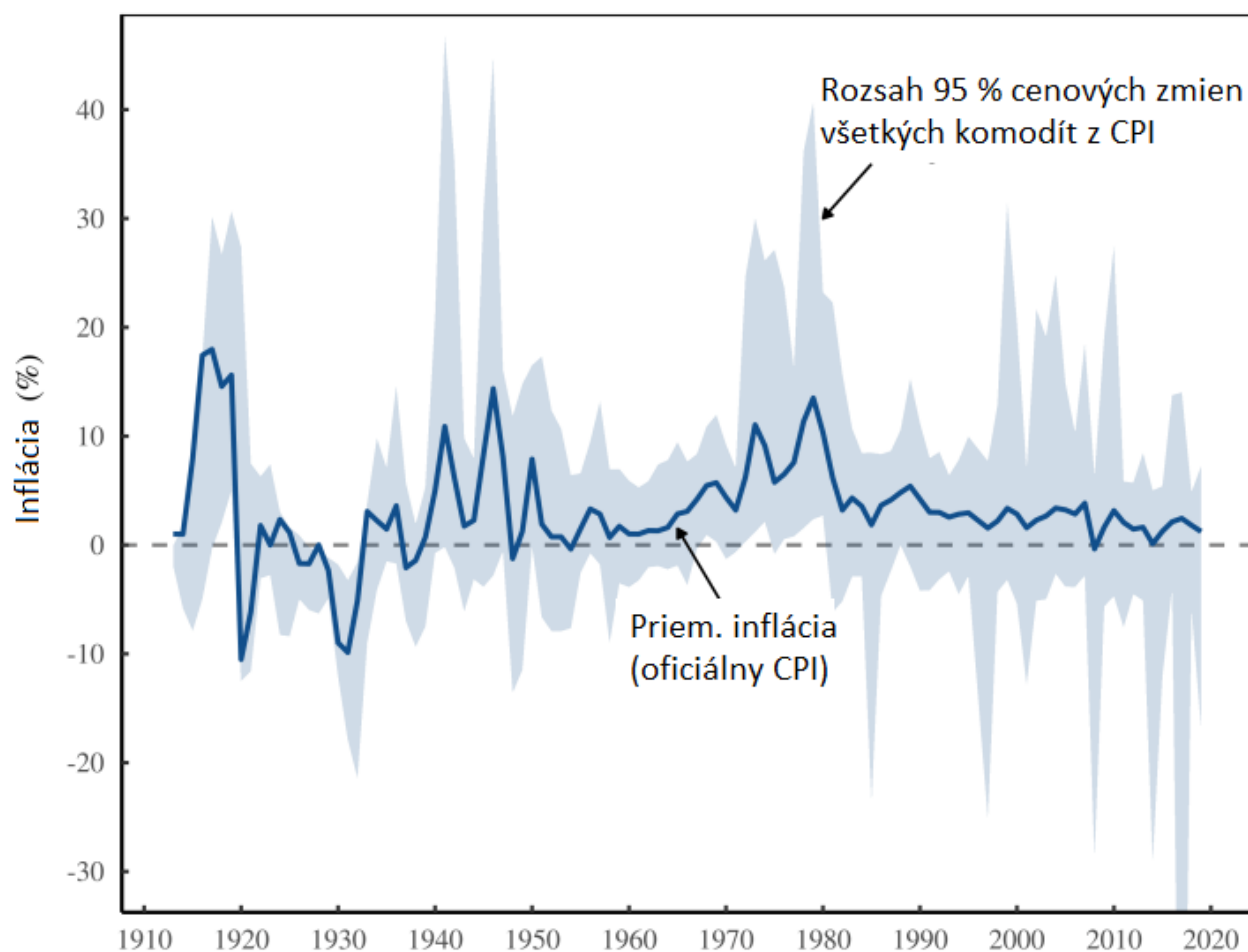
Obrázok 5: Historický vývoj inflácie v USA.

Modrá čiara znázorňuje medzироčné tempo v zmenách indexu spotrebiteľských cien v USA. Prerušované červené čiary znázorňujú hranicu dvojčífernej inflácie.

[\[Zdroje a metodika\]](#)

O výkyvoch v cenách, ktoré sú znázornené na obrázku [5](#), by som mohol napísať celú knihu. No nemusím, už ich existuje veľa. Namiesto toho sa zameriam na to, čo v tomto grafe *chýba* – konkrétne rozptyl v zmenách cien.

Bol som zvedavý, či v minulosti bol rozptyl zanedbateľný, a preto ho dnes ekonómovia neuvádzajú. V takom prípade by dnešný stav bol prejavom deformácie inak „rovnovážneho“ systému cien. V menej deformovaných obdobiach by sme mali zistiť, že cenové zmeny sú rovnomerné. Aby sme si to overili, pozrime sa na dlhodobý vývoj rozptylu v zmenách cien v USA. Tieto údaje sú znázornené na obrázku [6](#). Je v ňom znovu zakreslené priemerné tempo inflácie (hrubšia modrá čiara). Ale pridal som veľmi potrebnú informáciu – rozpätie cenových zmien vo *všetkých* komoditách CPI. To je svetlomodrá plocha, ktorá znázorňuje rozsah 95 % zmien od medzироčného priemeru cenových zmien všetkých komodít (vo všetkých geografických lokalitách), ktoré sú zahrnuté do CPI. Tento rozsah zmien v cenách je... priveľký.

Obrázok 6: Historický rozptyl v zmenách cien v USA.

Modrá čiara reprezentuje tú istú medzироčnú zmenu indexu spotrebiteľských cien, aká je znázornená na obrázku [5](#). Vyfarbená plocha reprezentuje rozsah 95 % (rozsah 95 % údajov okolo strednej hodnoty) zmien od medzироčného priemeru cien všetkých komodít (vo všetkých geografických lokalitách), ktoré sú zahrnuté do CPI.

[\[Zdroje a metodika\]](#)

Z grafu na obrázku [6](#) vyplýva, že naša súčasná situácia nie je vôbec neobvyklá. Odkedy sa začali sledovať údaje CPI, od roku 1913, bola

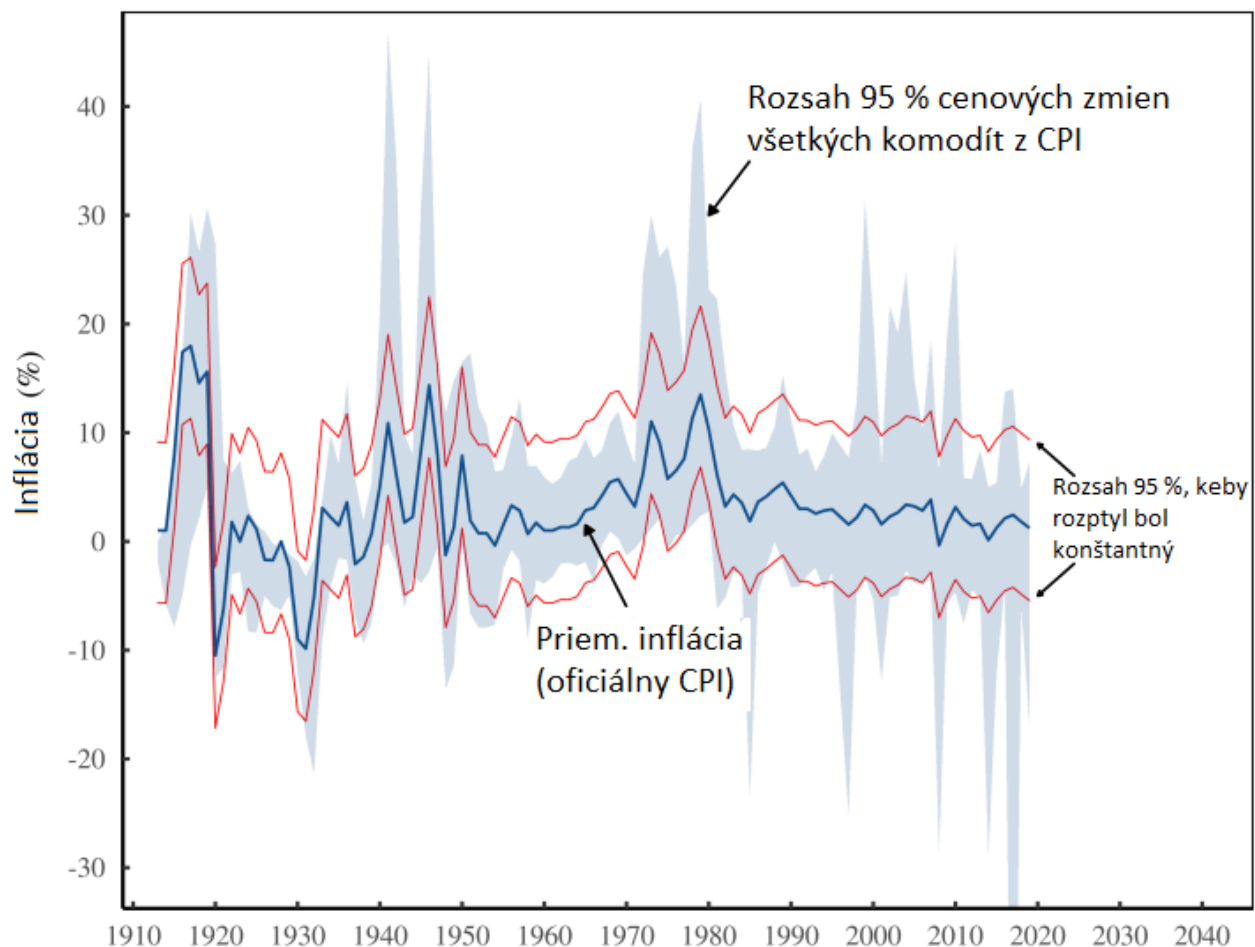
priemerná inflácia v USA 2,8 %. Ale za to isté obdobie štandardná odchýlka medziročných zmien v cenách bola 5,2 %. Takže rozptyl inflácie bol historicky *1,8-krát* väčší ako priemer inflácie. Len pripomeniem, že rozptyl medzi majetkom Jeffa Bezosa a mojím bol len 1,4-krát väčší ako priemerný majetok. Upínanie sa na priemerné tempo inflácie v USA má teda ešte menší význam ako uvádzať priemerný majetok medzi mnou a Jeffom Bezosom. Keď to zhrnieme, údaje hovoria jasne: z historického pohľadu je normálne, že rozptyl v tempe inflácie prevyšuje priemernú zmenu v cenách. Prečo sa teda tento rozptyl nezverejňuje?

Zatajená pravidelnosť v zatajených údajoch

Skôr ako zavoláme vedeckú políciu, dajme ešte ekonómom poslednú šancu na obhajobu. Už vieme o tom, že nezverejňovanie rozptylu v zmenách cien je neopodstatnené. Ale čo keď existuje dôvod, kvôli ktorému nám to nemusí robiť ťažkú hlavu.

Jediným takým dôvodom, ktorý ma napadá, je to, že rozptyl v zmenách cien je síce veľký, ale inak v čase *konštantný*. Keby tento rozptyl v zmenách cien bol konštantný v čase, snád' by sme ho mohli ignorovať a nemusel by sa uvádzať každý rok popri priemernej zmene cien.

Pri posudzovaní tejto možnosti si skúsme predstaviť hypotetické USA, v ktorých je rozptyl v zmenách cien konštantný. V tomto prípade by medziročná zmena v cenách bola rozdielna pre rôzne komodity, ale tento rozptyl by bol rok od roku konštantný. Tento rozptyl by mal každý rok rovnakú hodnotu vzhľadom na priemer zistený v údajoch z reálnych USA. Červené čiary na obrázku 7 znázorňujú, ako by vyzeral graf z takýchto hypotetických USA. Vidíme, že veľkosť rozptylu zmien v cenách sa v čase nemení. Tvorí pás konštantnej šírky okolo krivky priemeru. (Červené čiary sú celý čas rovnako ďaleko od modrej čiary.) Ale zároveň si uvedomujeme, že tieto hypotetické USA sa veľmi nepodobajú na reálny svet.

Obrázok 7: Je rozptyl v zmenách cien konštantný v čase?

Do tohto grafu s modrou čiarou vynesieme vytieňovanú plochu (z obrázku [6](#)), ktorá vyjadruje trendy z pohybu cien v USA v reálnom svete. Porovnajme to s červenými čiarami z hypotetických USA, kde by tento rozptyl bol v čase konštantný.

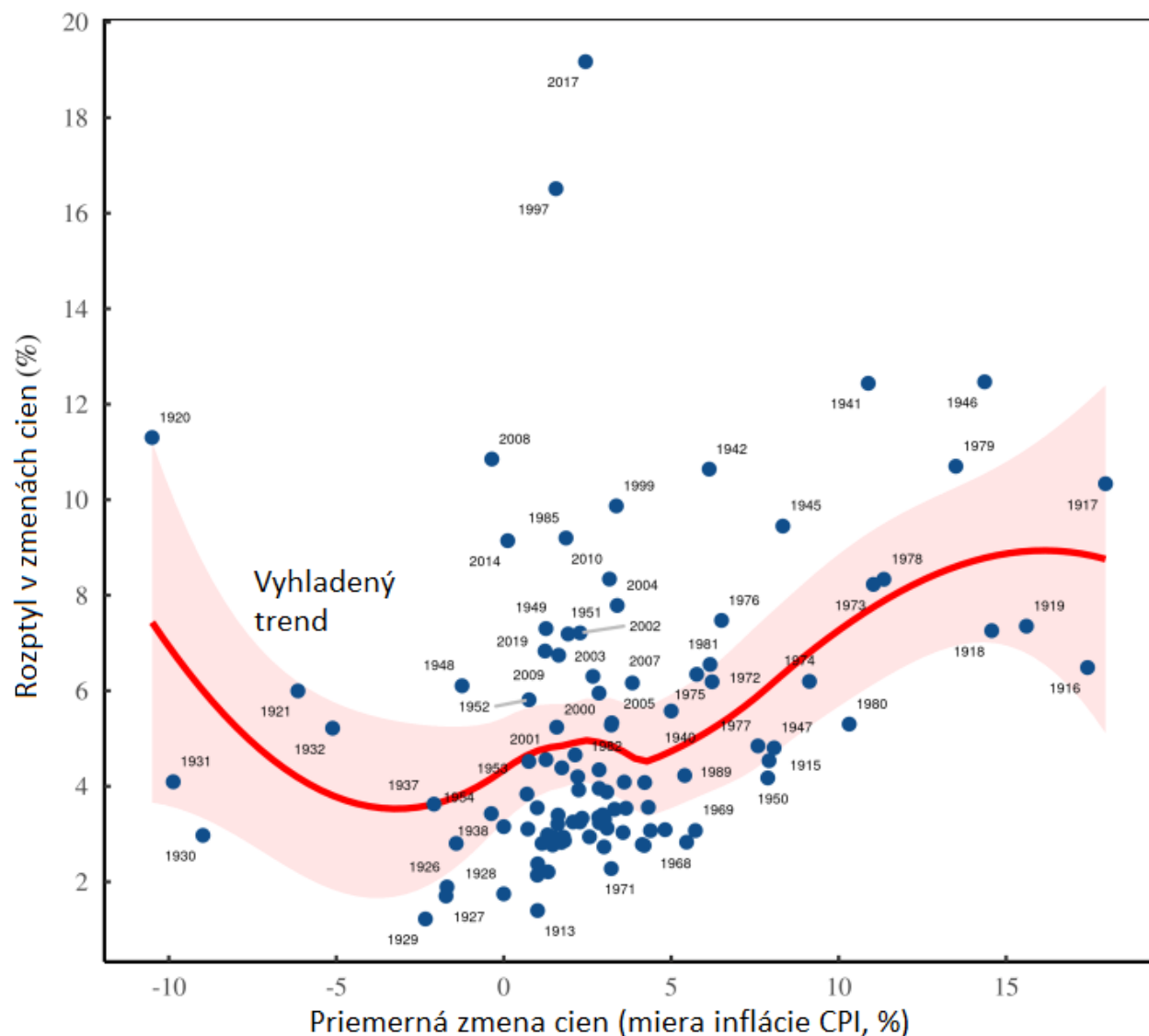
[\[Zdroje a metodika\]](#)

Na základe nášho hypotetického myšlienkového experimentu sme zistili, že v reálnom svete rozptyl v zmenách cien (modrá tieňovaná plocha) *nie je* konštantný. Tento rozptyl bol niekedy *oveľa väčší* ako historický priemer (znázornený na obrázku [7](#) tam, kde modrá tieňovaná plocha presahuje červené čiary). Presne toto sa stalo počas stagflačnej krízy v 70-tych rokoch a počas inflačných období okolo oboch svetových vojen. Ale niekedy bol rozptyl zmien v cenách *oveľa menší* ako historický priemer, (znázornený na obrázku [7](#) tam, kde modrá tieňovaná plocha leží vnútri červených čiar). Také to bolo v búrlivých 20-tych rokoch minulého storočia a znovu počas ekonomického boomu v 60-tych rokoch.

Vzhľadom na všetky tieto zistenia to vyzerá, že máme problém. Rozptyl v cenových zmenách je značný, ale nikto o tom nepíše. Ba čo viac, aj rozptyl v zmenách cien *sa mení* v priebehu času. Takže naozaj máme zatajenú pravidelnosť v zatajených údajoch. Toto nie je dobré. To znamená, že ekonómovia doteraz ignorovali dôležitý aspekt inflácie.

Ale to nie je všetko, veci sú ešte horšie.

Keby si ekonómovia dali prácu a podrobnejšie si všímali rozptyl v zmenách cien, boli by objavili zaujímavú koreláciu. Rozptyl v zmenách cien stúpa a klesá súčasne s priemerným tempom inflácie. Tento trend je znázornený na obrázku [8](#). Na horizontálnej osi som zobrazil medzироčnú zmenu indexu spotrebiteľských cien – mieru inflácie. Na vertikálnej osi som zobrazil *rozptyl* v medzироčnej zmene cien všetkých komodít CPI, vyjadrený ako štandardná odchýlka. Červená čiara zobrazuje vyhladený trend a vidíme, že má tvar písmena U. Z údajov vyplýva, že čím rýchlejšie sa priemerné ceny menili, tým sa inflácia stávala *nerovnomernejšou*.

Obrázok 8: Čím rýchlejšie sa priemerné ceny menili, tým sa inflácia stávala nerovnomernejšou.

Na horizontálnej osi je znázornená medzoročná zmena indexu spotrebiteľských cien v USA. Na vertikálnej osi je zobrazená štandardná odchýlka medzoročnej zmeny cien medzi všetkými komoditami, ktoré sú zahrnuté do CPI. Červená čiara zobrazuje vyhladený trend.

[\[Zdroje a metódika\]](#)

To, čo vidíme na obrázku 8, je dokladom objavu Jonathana Nitzana: inflácia *reštrukturalizuje* systém cien. Práve tento jav spôsobuje, že inflácia je sociálne traumatizujúca.

Nepodstatná vec?

V 19-tom storočí prehlásil politický ekonóm John Stuart Mill svoj slávny výrok o tom, že peniaze sú nepodstatné:

V ekonomickom fungovaní spoločnosti skrátka ťažko nájsť niečo, čo by bolo menej dôležité, ako peniaze. ([John Stuart Mill, 1871](#))

Hoci som na tento výrok vždy pozeral ako na hlúposť, nie je také ťažké predstaviť si svet, v ktorom tento výrok platí. Predstavme si svet, v ktorom je inflácia absolútne rovnomerná. Všetky ceny (vrátane miezd) stúpajú aj klesajú spoločne. V takomto svete Millov výrok platí: zmeny v cenách nemajú praktický význam. Napríklad dnes majú jablká cenu 1 €. Zajtra stúpne na 2 €. Ale pretože rovnako stúpne cena všetkého (vrátane vášho príjmu), relatívne sa nič nezmení. Inflácia je tu „bezvýznamná vec“. Nanešťastie (pre Millov výrok) skutočný svet funguje inak. V reálnom svete inflácia nikdy nie je rovnomerná – vždy je diferenciálna. A tým sa stáva veľmi významnou. Inflácia reštrukturalizuje sociálne usporiadanie, vytvára víťazov a porazených. A presne o tejto reštrukturalizácii hovoril Jonathan Nitzan, že je to

najdôležitejší aspekt inflácie. Napriek tomu práve tento jav ekonómovia úplne ignorujú.

Ale v teórii to funguje...

Z nejakého dôvodu ekonómovia nedodržia vedeckú zásadu, že „spolu s uvádzaním prímeru vždy musíš uviesť aj mieru rozptylu“.

Je to zanedbanie vzdelania?

Náhoda?

Alebo je to úmysel?

Žiaľ, som presvedčený, že posledná možnosť je pravdivá. Ekonómovia ignorujú zásadu o rozptyle, lebo ich výklad inflácie predpokladá, že zmeny v cenách sú rovnomerné. Je to podobné ako v starom vtipе:

Hovorí ekonóm fyzikovi: „Verím, že tvoja rovnica v *praxi* funguje. Ale funguje aj v *teórii*?“

Keď to parafrázujeme v kontexte inflácie:

Zmeny cien sú v *praxi* veľmi nerovnomerné. Ale sú nerovnomerné aj v *teórii*?

Odpoveď je jednoznačne záporná. V ekonomickej teórii sa inflácia vždy považuje za rovnomernú. Ale prečo teda ekonómovia pracujú s predpokladom, ktorý je taký vzdialený od reality? To vám hneď prezradím. Tá fráza z vtipu, („funguje to v teórii?“) je lakmusovým papierikom prítomnosti *ideológie*. Je to test, či niekto nepovyšuje idey nad dôkazy (názory nad fakty). Čím viac toto niekto robí, tým menej je jeho práca vedou a tým viac je to formulovanie ideológie. Použite tento lakmusový papierik na mainstreamovú ekonómiu a zistíte, že je to zvláštna forma sekulárneho náboženstva, ktorá sa tvári ako veda.

Kláštor monetaristov

Príkladom takého náboženstva je [monetarizmus](#) – ekonomická škola, ktorú popularizoval Milton Friedman. Podľa monetaristov najviac sociálnych škôd spôsobuje vláda, ktorá tlačí/miňa príliš veľa peňazí. Nie je prekvapením, že podľa monetaristov majú tieto problémy jednoduché riešenie: vláda musí hospodáriť úsporne.

Vráťme sa k inflácii. Keď sa ceny začnú dvíhať, väčšina monetaristov bude pohotovo volať, aby si vláda utiahla opasok. Ich logika funguje takto:

1. Inflácia súvisí so zásobou peňazí a vyjadruje to rovnica

$$MV = PT,$$

kde M je množstvo peňazí, V je rýchlosť kolobehu peňazí, P je priemerná úroveň cien a T je počet transakcií za jednotku času.

2. Vláda riadi množstvo peňazí v obehу.
3. Vláda musí mať nižšie výdavky.

Ako vo väčšine prepracovaných ideológií, tieto argumenty obsahujú prefikovaný trik. To, čo monetaristi zatajujú, je fakt, že množstvo peňazí je dominantným faktorom inflácie len vtedy, keď je zmena cien rovnomerná. Ak sa zmena cien mení výrazne odlišne podľa komodity (a presne tak je to v reálnom svete), vtedy nám zmena priemernej ceny povie veľmi málo (ak vôbec) o zmenách jednotlivých cien. A to tiež znamená, že zásoba peňazí nám povie málo (ak vôbec niečo) o inflácii v reálnom svete. Monetaristi sa s problémom inflácie vysporiadali riešením, ktoré „funguje v teórii“. Predpokladajú, že inflácia je rovnomerná. Vyzývajú k utiahovaniu opaskov. A znovu dokola.

Hadí olej Roberta Solowa

Hoci monetarizmus je od konca 20. storočia doteraz populárny, vždy to bola kontroverzná odnož neoklasickej ekonómie. Mnoho „umiernených“ ekonómov považovalo monetarizmus za šarlatánstvo. Slávnym spôsobom si do Milтона Fridmana kopol Robert Solow. Ten si [zavtipkoval](#): „Za všetkým, čo sa pohne, vidí Milton zásobu peňazí. Keď mám byť úprimný, ja všade vidím sex, ale nedávam to na papier.“

Na druhej strane, monetaristi vyčítali Robertovi Solowovi a jeho kolegom makroekonomom, že predávajú svoju vlastnú značku hadieho oleja. Napríklad, vo svojej slávnej práci o ekonomickom raste má Solow hneď v úvode takúto perličku:

Existuje len jedna komodita, ekonomický výstup ako celok... Preto môžeme jednoznačne hovoriť o reálnom príjme spoločnosti. ([Robert Solow, 1956](#))

Tento predpoklad „jedinej komodity“ zožal medzi kritikmi veľa negatívnych reakcií. A zaslúžil si to. Ku cti Solowovi však slúži to, že svojou úvahou upozornil na jeden zaujímavý jav. Ak by mal byť „reálny príjem“ jednoznačný, musela by spoločnosť fungovať tak, ako keby produkovala len jednu komoditu.

Solow naráža (aj keď to neuviedol výslovne) na jeden závažný makroekonomický problém. Ten pramení z princípu, že peňažnú hodnotu produkcie Y môžeme vyjadriť pomocou dvoch zložiek – „reálnej produkcie“ Q a nominálnej úrovne cien P :

$$Y=Q \cdot P$$

Ak existuje len jediná komodita, potom Q je jednoznačné. (A platí poznámka, ktorú vyslovil Solow.) Ale táto rovnica platí aj vtedy, ak je komodít niekoľko (v nemennom pomere) a ich ceny sa menia súčasne a rovnako. V tom prípade P je index inflácie, ktorý jednoznačne popisuje zmeny všetkých cien.

Reálny svet však pred Solowa a jeho kolegov makroekonomov stavia problém, lebo žiadny z ich predpokladov v reálnom svete neplatí. V skutočnosti existujúce spoločnosti vytvárajú mnoho komodít a ich ceny sa menia nerovnomerne. A to je problém. Znamená to, že kvantita produkcie, Q , je beznádejne nejednoznačná. (Podrobnú diskusiu na túto tému nájdete v [tejto práci](#).) Makroekonomovia, podobne ako monetaristi, vyriešili problém tak, aby „fungoval v teórii“. Jednoducho *zadefinovali* infláciu ako rovnomernú zmenu cien a potom predpokladali, že „reálny príjem“ je jednoznačný. [Prokrústos](#) by sa za nich nehanbil.

Prečo je dôležité chápať infláciu ako diferenciálnu

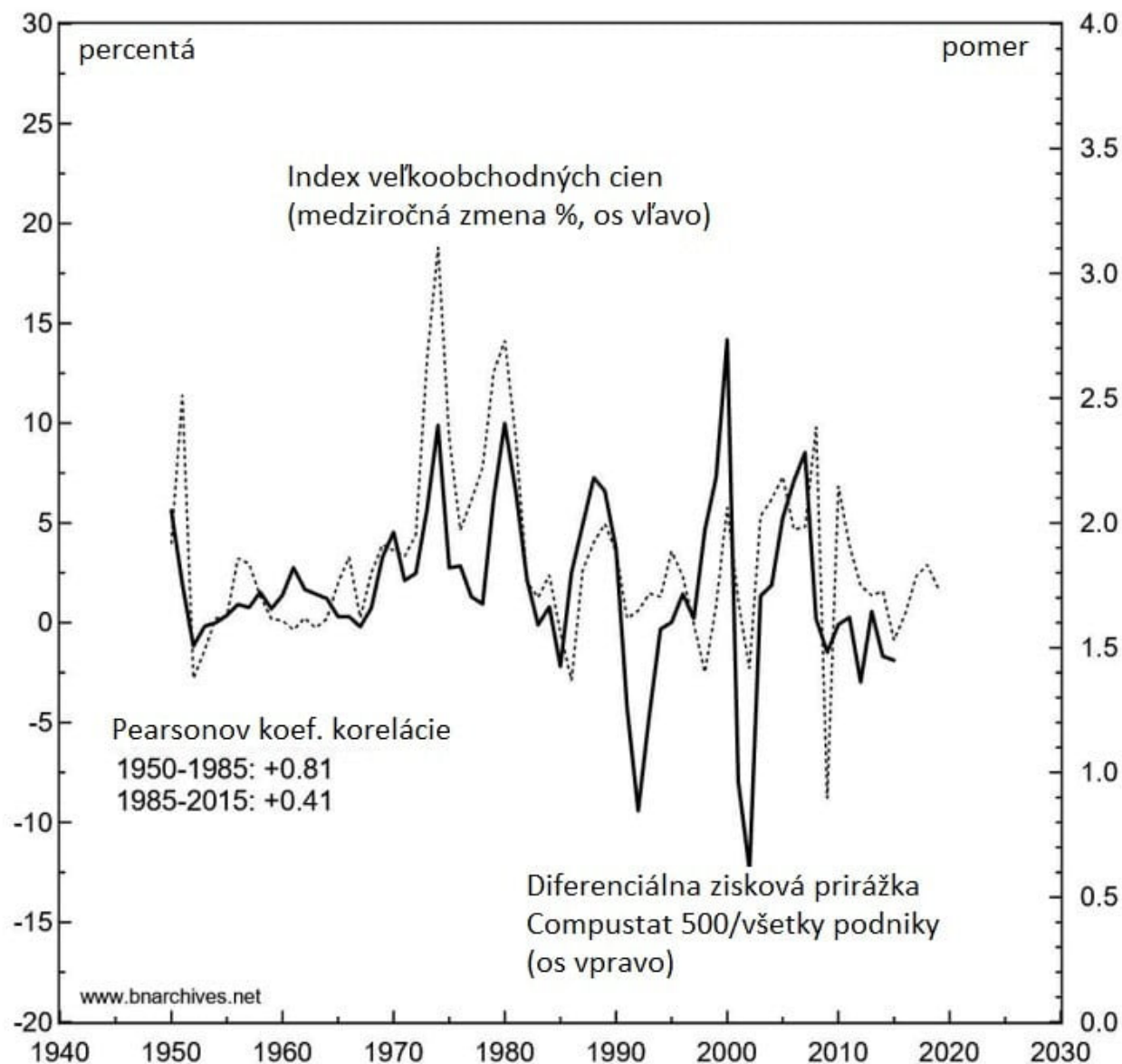
Verím, že už chápete, že zmeny cien sa medzi jednotlivými komoditami veľmi líšia. Možno vám však nie je jasné, prečo je to dôležité. Predovšetkým to znamená, že inflácia nie je „len monetárny“ fenomén. Inflácia *redistribuuje* príjmy.

Jonathan Nitzan publikoval svoju doktorskú prácu o inflácii v 90-tych rokoch. Odvtedy (spolu so Shimshonom Bichlerom) vykonal výskum distribučných efektov inflácie, ktorý čitateľovi otvára oči. Nitzan a Bichler napríklad objavili, že z inflácie systematicky profitujú veľké podniky. Obrázok [9](#) ilustruje ich najnovší výskum.

Pozrime sa na to podrobnejšie. Najskôr definovali „ziskovú prirážku“ – objem zisku spoločnosti ako podiel z tržieb. Nitzan a Bichler potom odmerali túto ziskovú prirážku v dvoch skupinách spoločností:

1. „Compustat 500“ – 500 najväčších spoločností v USA (podľa trhovej hodnoty kapitálu) z databázy Compustat.
2. Všetky spoločnosti v USA.

V ďalšom kroku, Nitzan a Bichler vypočítali pomer medzi ziskovými prirážkami týchto dvoch skupín. Výsledkom bola „rozdielová zisková prirážka“, ktorá vyjadruje relatívnu profitabilitu veľkých podnikov v porovnaní s priemerom všetkých podnikov v USA. Obrázok [9](#) ilustruje, že táto rozdielová zisková prirážka kopíruje rast aj pokles indexu veľkoobchodných cien, ktorý je mierou inflácie. Inými slovami – inflácia sa priaznivo prejavuje vo výsledovke veľkých podnikov.

Obrázok 9: Z inflácie profitujú veľké podniky.

Tento graf Nitzana a Bichlera ilustruje, ako inflácia súvisí s profitabilitou veľkých podnikov v USA. Hrubá čiara znázorňuje to, čo Nitzan a Bichler nazvali „diferenciálnou (rozdielovou) ziskovou prirážkou“ – pomer medzi ziskovou prirážkou 500 najväčších podnikov v USA (podľa trhovej hodnoty kapitálu) a ziskovou prirážkou všetkých spoločností v USA. Prerušovaná čiara je index veľkoobchodných cien, miera inflácie zameraná na veľkoobchodné komodity. Prvotné verzie tohto výskumu nájdete v [Kapitole 16](#) v knižke *Capital as Power* (*Kapitál ako forma moci*). Tento graf je prevzatý z [fóra Capital as Power](#).

Tento dôkaz úplne mení náš pohľad na infláciu. V jeho svetle si už netrúfame hádzať celú zodpovednosť za problém na vládu. Naopak, ak z inflácie profitujú predovšetkým veľké podniky, začíname chápať, že sú to práve ony, kto zvyšuje ceny *najrýchlejšie* zo všetkých. Inými slovami – infláciu spúšťajú oligopol. Inflácia v reálnom svete je teda v podstate úplne iný jav, než je popísaný v ekonomických učebniciach. Dá sa súhlasiť, že inflácia je „monetárny fenomén“ – ostatne, ako všetko, čo nejako súvisí s cenami. Ale čo je dôležitejšie, inflácia je *boj o ekonomickú moc*. O to, kto si môže dovoliť zvyšovať ceny rýchlejšie.

24. novembra 2021

Tento článok pôvodne vyšiel [tu](#).

S láskavým súhlasom autora preložil Marián Moravčík.

Autor – Blair Fix, politický ekonóm z Toronta. Predmetom jeho výskumu je to, ako spotreba energie a príjmová nerovnosť súvisí so sociálnou hierarchiou. Svoju prvú knihu, [Rethinking Economic Growth Theory From a Biophysical Perspective](#) (Preskúmanie teórie ekonomického rastu z perspektívy biofyziky), vydal v roku 2015.

Twitter: [@blair_fix](#)

Zdieľajte tento článok:

- [Tweet](#)
- [Tlačiť](#)
- [Telegram](#)
- [WhatsApp](#)
-

Páči sa mi:

Páči sa mi Nahráva sa...

Súvisiace

[← Predchádzajúci Článok](#)

[Ďalší Článok →](#)

Čo si myslíte Vy?

Blog token not found.

Krédo

Tvorivé krédo voľnej autorskej skupiny Belobog.

Rýchla navigácia

Prihlásenie

Zaradenie do zoznamu na zasielanie noviniek

Archív

[máj 2022](#) (52)

[apríl 2022](#) (52)

[marec 2022](#) (28)

[február 2022](#) (37)

[január 2022](#) (45)

[december 2021](#) (41)

november 2021 (56)

október 2021 (22)

WP možnosti

[Administrácia stránky](#)

[Odhlásiť sa](#)

[Feed záznamov](#)

[RSS feed komentárov](#)

[WordPress.org](#)

Zavrieť a akceptovať

Osobné údaje a súbory cookie (Privacy & Cookies): Táto stránka kvôli zlepšeniu funkcií používa súbory cookies. Ak budete pokračovať v prezeraní tejto stránky, súhlasíte s ich používaním. Podrobnejšie o súboroch cookie a o práci s osobnými údajmi nájdete tu: [Zásady používania cookie](#)

Kontakt: [\[email protected\]](#)

Copyright © 2022 Belobog.sk | Powered by [Astra WordPress téma](#)

%d bloggerom sa páči toto: